

ŐSZIBARACKTERMESZTÉSÜNK FÖLDRAJZI ADOTTSÁGAI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZATYMAZ KÖRNYÉKI HOMOKI GYÜMÖLCSTERMESZTŐ TÁJRA

Írta: MOHOLI KÁROLY

Az őszibarack őshazájának Perzsiát tartják. Innen a görögök közvetítésével jutott Itáliába. Elnevezése a legtöbb európai országban a rómaiak »malum persicum« perzsa almájából származik. Érdekes, hogy a kínai irodalomban i. e. már a VI. században is szerepelt az őszibarack, míg a perzsák irodalmából teljesen hiányzik. *Plinius* 79-ben úgy említette az őszibarackot, mint Perzsiából nemsokkal előbb meghonosított gyümölcsöt. A legnagyobb arányú őszibaracktermesztés először Franciaországban bontakozott ki. Itt létesültek az első gyümölcsfaiskolák, és innen került az őszibarack Közép-Európába és Angliába. A nagy hő- és napfényigényes gyümölcsfát elsősorban a kedvező fekvésű déli lejtőkön, ahol ilyen lehetőség nem volt, falak védelme mellett kezdték termesztetni. Fajtakiválasztással, nemesítéssel sikerült kedvezőtlenebb éghajlatú területeken is meghonosítani. Ennek ellenére európai viszonylatban az őszibaracktermesztés számára a mediterrán területek és Közép-Európa meleg, mérsékelt övi tájai maradtak a legjelentősebbek. Termesztésében ma Olaszország, Franciaország, Spanyolország és Jugoszlávia vezetnek.

Az őszibarack Európán kívül legnagyobb mértékben Észak-Amerikában terjedt el. Az Észak-Amerikai Egyesült Államok a Föld legnagyobb őszibaracktermesztője. Fő termőterülete Kaliforniában és a déli államokban van. Sok őszibarackot természetesen Argentínában és Braziliában. Ázsiában Kína és Japán, míg Afrikában a Dél-Afriakai Unió érdemel említést. Újabban Ausztráliában és Új-Zélandban telepítenek sok őszibarackot.

Irodalmunkban az őszibarack termesztéséről a XVI. században tettek először említést. Ekkor már elég sok helyileg kialakult őszibarackfajtaival is rendelkezünk. A XVII. századtól kezdve a francia fajták termesztése került előtérbe. A XIX. század második felében és napjainkban az amerikai fajták általános elterjedése következett be [1].

Nálunk az őszibaracktermesztés ősi központja a Budai-hegyvidék volt. Innen terjedt el főként a XIX. század második felében Dunántúl egyéb kedvező fekvésű déli lejtővidékeire és az Északi-hegyvidékre. Sok helyen a filoxera által kipusztított szőlők helyét is őszibarackkal telepítették be. A fejlődéshez további lendületet adott a korai érésű amerikai fajták elterjedése. Az őszibarack már a nyár elején megjelent a piacon, sok esetben megelőzve a kajszit is. Az érési időtartama a nálunk eddig is termesztett későbbi fajtákkal kiegészítve erősen megnövekedett és egyik legkeresettebb gyümölcsé vált.

Mind szélesebb körben terjedt el Budapesttől északra a dunamenti tájakon, a Gerecsében, a Balaton környékén, a Mecsek és Villányi hegységben és a Vértesben. Őszibaracktermesztő táj lett a Mátra déli lejtővidéke, Gyöngyös központtal. Kisebb mértékű őszibaracktermesztés alakult még ki a dombvidéki városaink közvetlen környékén.

Az őszibaracktermesztés országos elterjedése azonban nagyon asszimetrikussá vált. Csaknem teljesen hiányzott a tiszántúli területekről és az északkeleti országrészekről. Meglehetősen kevés jutott belőle a Duna—Tisza köze homokterületeire és a Tiszazugra.

Az első világháború előtt szórványosan megindult homoki őszibaracktermesztés a 20-as években folytatódott. A Duna—Tisza köze homoktalajain egyre többen telepítettek őszibarackot. A meglevő fajták ugyan nem voltak a hideg iránt kellő mértékben aklimatizáltak és ennek következtében egy-egy zord tél után az állomány megtizedelődött. A kezdeményezés mégis országos jelentőségű volt. A kedvező éghajlat mellett a meszes, barna homoktalajon a gyümölcsfák gyorsan fejlődtek és szép termést hoztak. Ha téli fagykár nem volt, a homoki területek őszibarackja nagy mennyiségben jelent meg a budapesti piacokon és a váratlan, ugrásszerű növekedés nagy áringadozásokban nyilvánult meg. A 20-as évek piackutatásai azt mutatták, hogy a fogyasztópiacaink őszibarackból egyszer ellátatlanok, mások túlterheltek voltak. Mivel a hegyvidéki termesztés az országos szükségletet csak részben látta el, kivételre ritkán jutott, így a külföldi piacokon időnkénti megjelenésükkel nem voltunk versenyképesek.

Valamivel kedvezőbb helyzet alakult ki a 30-as években, amikor a dunántúli telepítések mellett már nagyobb mértékben bontakozott ki a homoki őszibaracktermesztés. A Duna—Tisza közéről mind rendszeresebben jelentek meg tekintélyes tételek a budapesti piacokon, bár a nagy áringadozás továbbra is fennmaradt. Ugyanekkor exportunk, Ausztria mellett, Nagy-Britannia felé egyre inkább növekedett. A szállítási nehézségek miatt azonban az utóbbi esetben nem érthetünk el kellő eredményt.

Őszibarackfa-állományunk 1935-ben elérte a 3,8 milliót, és az egyre nagyobb mértékben termőre forduló fák kedvező terméseredményei a kivitelben is mutatkoztak [2]. Míg a 30-as évek elején csak 10—15 vagon volt az évi kivitel, addig 1939-ben már meghaladta a 150 vagont. Ekkor Ausztriába, Csehszlovákiába és Németországba szállítottunk őszibarackot. Ugyanekkor Budapest nagymértékű őszibarackfogyasztásának emelkedése mellett — 1936—40. között az évi fogyasztás 460 vagon volt — továbbra is ellátatlan maradt az ország keleti fele.

A szép fejlődésnek indult őszibaracktermesztést alapjaiban ingatta meg a második világháború. A rendkívül gondos metszést, növényápolást igénylő gyümölcsstermesztési ágat a munkaerőhiány és háborús pusztítások nagymértékben visszavetették. A rendszeres metszés elmaradása következtében a fák felkopaszodtak, a permetezés hiánya miatt pedig a rovarkártevők elszaporodtak. Így az állomány egy része kipusztult, míg a megmaradóban jelentős terméscsökkenés állt be.

A felszabadulás utáni első évek főleg a helyreállítási munkákkal telték és a néhány száz négyszögölnyi terjedelmű telepítésektől eltekintve, alig létesült őszibarackos. Népi demokráciánk azonban már az ötvenes évek során nagyarányú beruházásokkal főleg üzemi gyümölcsösöket létesített. Ezek mellett magánkezdeményezések formájában nagy ütemben kezdett kibontakozni a homoki őszibaracktermesztés.

Az őszibarack közellátási szempontból fontos szerepet betöltő gyümölcsévé vált. A csaknem 4 hónapon keresztül tartó érési időszak következtében — mint a piacon egyike a leghosszabb ideig szereplő gyümölcs iránt — a kereslet is erősen megnövekedett. A nagyobb és mind rendszeresebb termésátlagok lehetővé tették, hogy elsősorban a szomszédos országok piacain ismét megjelenjen a magyar őszibarack, de a múlthoz viszonyítva már sokkal nagyobb mennyiségben. 1956-tól kezdve a Nagy-Britanniából való érdeklődés kielégítése is lehetővé vált. Természetesen még továbbra is fennállnak, elsősorban a homoktalajainkon, a fagykárak okozta kiesések, de az aklimatizációs eredmények már lényegesen javultak. Három évtized alatt sikerült olyan fajtát kialakítani (Szatymazi—Ford), melynek faggyal szembeni ellenállóképessége erősen megnövekedett. Ugyanekkor más külföldi fajták hazai aklimatizációs eredményei is jelentősen javultak. Ez azonban koránt sem zárja ki a kutatóintézetek elsődleges feladatát a faggyal szemben még ellenállóbb, a hazai viszonyoknak mindenképpen megfelelő gyümölcsfák kialakítását.

Őszibaracktermesztésünk országos elterjedése

Őszibarackosaink kiterjedését és számszerű adatait tekintve, ma még Dunántúl az elsőség. E történelmileg kialakult elsődleges őszibaracktermőtáj nagyszerű éghajlati és talajviszonyokat biztosít a termesztés számára. Átlagban elegendő szakmunkás áll rendelkezésre, csupán az időszakos nagy növényápolási munkák, valamint a szedés idején mutatkozik munkaerőhiány. A fogyasztópiacokhoz való közelség pedig az értékesítésre hat kedvezően.

A kötött talajokon való őszibaracktermesztés terén első a *Budai-hegyvidék*. A legnagyobb telepek a mészkőn kialakult barna erdőségi talajokon vannak. Általában jó vízgazdálkodású, megfelelő fekvésű agyagtalajok alkalmasak az őszibarack számára. A nagy vízfogható képesség ugyan kedvezőtlenül hat a kora tavaszi felmelegedésre és ez a nedvkeringés megindulását késleltetheti. A túlságosan száraz agyagtalajok nem megfelelőek, mert itt az egyébként is lassan haladó szervesstrágyabomlás elégtelenül folyik le. Erősen tömődötté válva a nyári szárazságban megrepedeznek, mélyebben kiszáradnak, hamarabb következnek be a lombhullás és így hozzájárulnak a tenyészidő megrövidüléséhez.

A Budai-hegyvidéken a fák növekedése általában gyengébb, mint a jóminőségű homoktalajokon. A kisebb koronafejlődéssel kapcsolatban a termésátlagok is elmaradnak a laza talajokkal szemben. Mivel azonban a téli átlaghőmérsékleti viszonyok — pl. Budapest abszolút minimumának 50 éves átlaga $-10,7^{\circ}\text{C}^{\circ}$ — jóval kedvezőbbek az Alföldnél — Szegedé $-13,4^{\circ}\text{C}^{\circ}$ —, az egyenletes terméseredmények biztonságosabbak.

Itt a termőtáj közel háromnegyed részén még házikerti őszibaracktermesztés folyik. Csupán egynegyedén vannak 2 kat. holdat meghaladó üzemi gyümölcsösök. A főváros közelsége különösen kedvezően hat az értékesítésre.

A *Dunakanyar—Vác—Veresegyház—Fót* vidéke nagyszerű éghajlati és talajviszonyokkal rendelkező terület. Budapesthez való közeli fekvése is indokoltá tenné a nagyobb fokú termesztést. Itt azonban ma még hiányoznak az összefüggő gyümölcsösök, és az őszibarack jórésze a szőlővel együtt terem. Ugyanitt a síkvidéki részekben a zöldségtermesztés a vezető mezőgazdasági ág.

A *Mecsek* déli lejtőjén viszonylag kis területen folyik őszibaracktermesztés. A régi telepek szőlővel vegyesek, de újabban az üzemi gyümölcsösök kiterjedése is egyre növekszik.

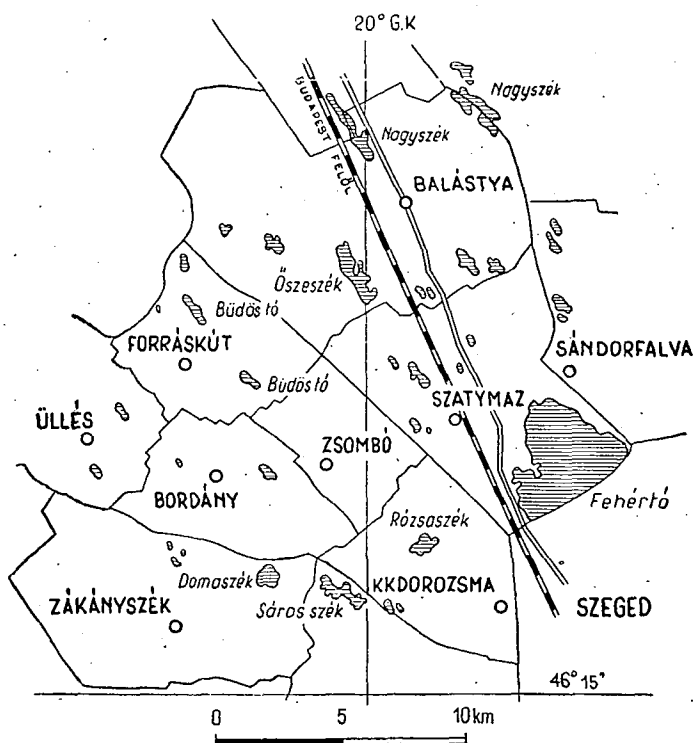
A *Balaton* vidéke nagyszerű természeti adottsága folytán sokkal nagyobb őszibaracktermesztő táj lehetne. Jelenleg azonban a környék nyári üdülőinek ellátását sem biztosítja teljes mértékben. Az őszibarackosok a Balaton északi oldalán, Balatonalmádítól Badacsonyig, főleg a szőlők között elszórtan fekszenek. A déli oldalon Fonyód és Balatonszárszó környéke jelentősebb.

Főleg az utóbbi időben kisebb mértékű őszibaracktermesztés bontakozott ki a *Mátra* déli lejtőin és a *Hegyalján*. Itt azonban, mint elsőrendű szőlőterületen, az üzemi őszibaracktermesztést nem kívánjuk fejleszteni.

Új őszi baracktermesztő tájnak tekinthető a Duna—Tisza köze homokvidéke. Jelentős telepek vannak Cegléd, Nagykőrös és Kecskemét határában, de a nagyarányú termesztés központja a Kiskunság délkeleti részén, *Szatymaz környékén* van. Őszi baracktermesztésünk országos viszonylatban való gyors növelésére itt vannak a legkedvezőbb adottságok. Még néhány évvel ezelőtt a kertészeti szakemberek is meglehetősen kételkedéssel fogadták annak lehetőségét, hogy a homoki őszi baracktermesztés megelőzheti az ún. hagyományos termőtájakat. Az 1959-es év a fejlődés terén döntő fordulatot jelentett. A holdankénti terméseredmények messze meghaladták a Budai-hegyvidékét és a több mint 54 ezer q vasúton és kb. 10 ezer q gépkocsin elszállított gyümölcset Szatymaz és környéke az ország legjelentősebb őszi baracktermesztő tája lett. Az országos viszonylatban jó eredmények mellett a homoki termőtáj kb. 250 vagonnal haladta meg a hagyományos budai őszi barackvidéket.

A továbbfejlesztés érdekében ma különösen nem lehet érdektelen, ha homokterületeink sajátosságait a talaj és éghajlat szempontjából tovább vizsgáljuk és támpontot adunk, hogy melyek azok a területek, ahol az őszi baracktermesztés számára még további lehetőségek adódnak.

Fontos feladat a fejlesztéssel kapcsolatos kereskedelmi és szállítási problémák feltárása is. A megfelelő átvételi helyek biztosítása, a hűtőház

1. ábra. A délkelet-kiskunsági őszi baracktermesztő táj

és a kellő kapacitású jéggyár elengedhetetlen feltételei minőségi exportszállításainknak. Az 1959-es gazdasági év nem várt nagy terméseredményének átvétele és szakszerű exportálása komoly gondokat okozott. Az új gyümölcsösök termőre válásával ezek a nehézségek csak fokozódnak és éppen ezért e feladatok mielőbbi megoldása népgazdasági szempontból igen fontos.

Szatymazon az őszibaracktermesztés a 20-as évek elején kezdett kibontakozni, majd a 30-as években már mindinkább áttért a környező községek hasonló jellegű homokterületeire is. Fokozatosan alakult ki az az összefüggő őszibaracktermesztő táj, melybe Szatymaz mellett Zsombó, Bordány, Üllés, Forráskút, Zákányszék, Balástya és Sándorfalva tartozik (1. ábra). A legnagyobb méretű termelés Szatymazon és Zsombón folyik, de a többi községben is egyre jobban emelkedik az őszibarackosok területe. A számszerű fejlődést jellemzően fejezi ki Csongrád megyére vonatkozó alábbi táblázat:

Őszibarackfaállomány

1935-ben	48 000
1955-ben	250 000
1960-ban	685 000.

Az utóbbi évek eredményeinek elérésében különösen nagy szerepük volt a szatymaziaknak, ahol az állomány az 1955. évi 110 ezerrel 190 ezerre emelkedett.

A Szatymaz-környéki őszibaracktermesztő táj természeti viszonyai

Szatymaz környéke a Duna—Tisza köze délkeleti részének jellegzetes darabja. Felépítésére vonatkozólag főleg az utóbbi évek földtani vizsgálatai adtak jó támpontot [3]. Világossá vált a Hátság rétegvízviszonya, a talajvíz magassága és áramlása. Ezek felhasználásával támpontot adhatunk, hogy melyek azok a területek, ahol az őszibaracktermesztés fejlesztéséhez szükséges adottságok a legkedvezőbbek.

Területünkön a pleisztocén legfelső szintjét alkotó löszréteget délkelet—északnyugat irányban mind vastagabb futóhomok borítja. Míg Sándorfalva területén ez 5—6, Szatymazon már 8—10 m, Zsombónál a 12—15 m-t is eléri. Bennük a felszíntől 1—2 m mélységben helyenként 50—60 cm vastag mésziszapos réteg, másutt 40—50 cm tavikréta helyezkedik el. A jellegzetes pleisztocén képződményű lösz 3—4 m vastag. Délnyugat felé lazább, homokosabb, míg északkeleti irányban tömöttebb, iszaposabb. Ugyancsak a löszréteg alsó szintje is általában iszaposabb a felsőnél.

A lösz alatt finomhomokos iszap, másutt agyagos iszap helyezkedik el. A finomhomokos iszap az egész területen végighúzódo iszapos finomhomok és finomhomok rétegekre közvetlenül települt. Ennek következtében a nagyobb mélységekben fekvő vastag, nagy vízáteresztő homokrétegek vízzáróréteg közbeiktatódása nélkül érintkeznek a felszint alkotó lösszel.

A lösz alatti agyagos iszap a közbetelepült finomhomok és homokos iszap települések következtében ugyancsak nem teljesen vízzáró. Az agyagos iszapszelvény területünkön északkelet felé lejt, majd mind vastagabbá

válva átmegy az agyagba. Az agyagos iszap szint alatt megszakított rétegsorban iszapos finomhomok és egyéb apró szemű homok jellemző. E rétegek Szatymaztól keletre érik el legnagyobb vastagságukat és ugyanitt emelkednek a legmagasabbra is. A homokréteg alatt kb. 60—65 m tszf. magasságban található meg a második, ugyancsak nem összefüggő agyagos-iszap szint. Itt az agyagrétegek helyenként kiemelkednek és agyagos iszap, homokos iszap, sőt Domaszék környékén iszapos finomhomok rétegekbe mennek át.

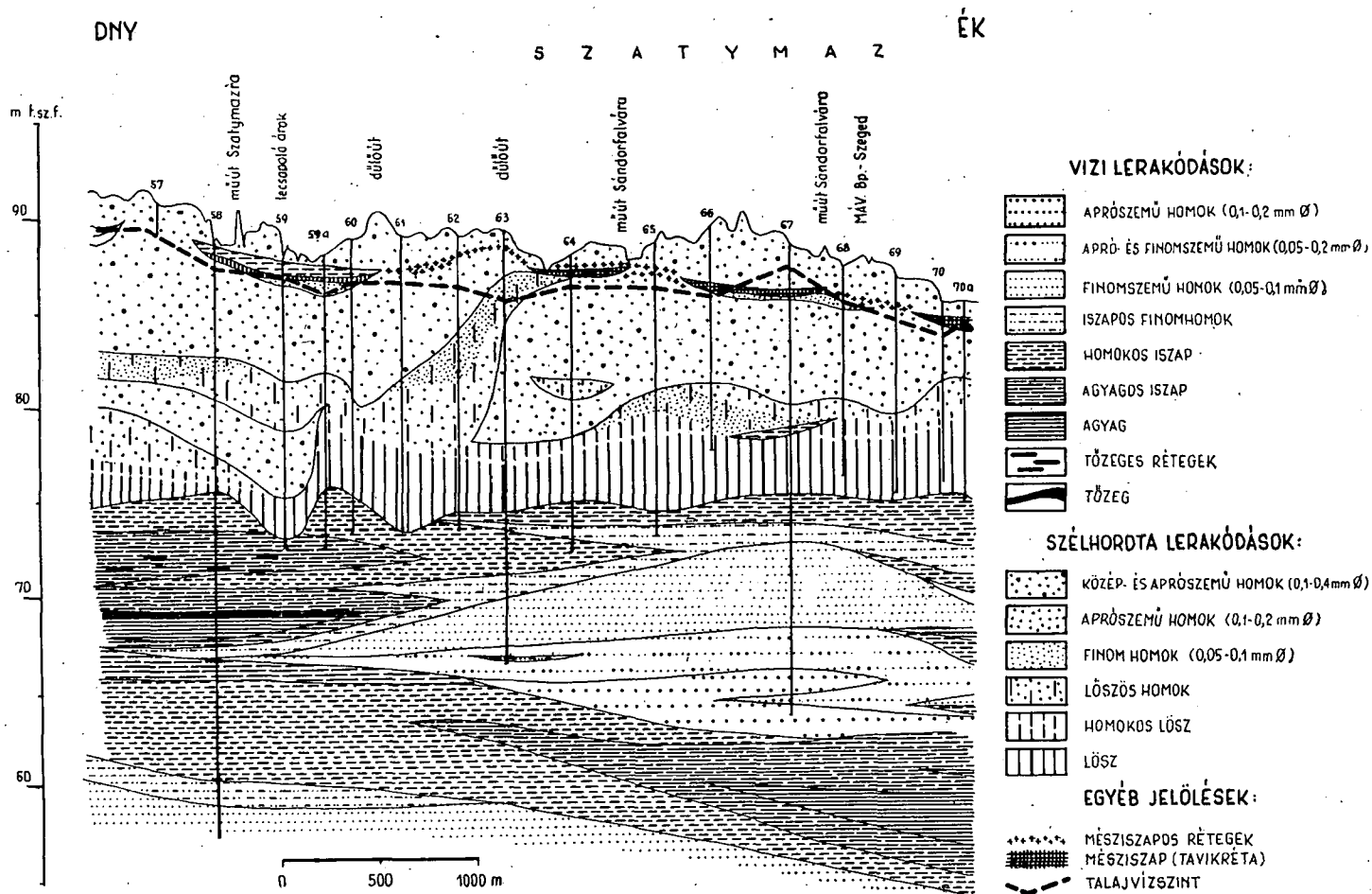
Az ún. második agyagos-iszap szint alatt fekvő folyóvízi eredetű rétegsor Szatymazon finomhomok formájában található meg. Északnyugat felé elkeskenyedik, míg Szeged irányában kiszélesedik. Ez a mélyebb vízvezető réteg, amely Szatymaztól a Matty-érig terjedő területen közvetlenül érintkezik a felszíni löszrétegekkel, Szeged felé erősen lejt. Így a csapadékvíz által táplált talajvizet a lejtés irányába vezeti. A város környékén azonban a mélybe kerülve csak kis kiterjedésben található, felette pedig vastag vízzáró rétegek helyezkednek el. Így a Hátság területéről az erősen vízáttöltött rétegeken keresztül talajvíz felfakadás nem lehetséges. Csupán a Szatymaz—Kiskundorozsma felől a felszínen levő löszrétegből irányul csekély mértékű vízszivárgás.

Területünkön a lösz alatti vízzáró rétegek elhelyezkedése nagyon egyenetlen. Legnagyobb kiterjedésben Zsombó környékén ÉNy—DK irányban található. Itt 3—6 m vastag a vízzáró agyag. Hasonló méretű képződmények vannak Sándorfalva területén. Innen a vízzáró réteg észak felé fokozatosan 1—2 méteressé vékonyodik. Zsombó déli határától, Domaszék—Kiskundorozsma irányában ugyancsak vékony (1—2 m) vízzáró rétegek vannak, melyek nyugat felé már nem messze terjednek, mivel a lösz alatti agyagrétegek csak a Tiszavölgy közelében fekvő helyekre jellemzőek (2. ábra).

Igen érdekes, hogy a Szatymaz—Kiskundorozsma—Szentmihálytelek vonalában északnyugat—délkeletnek megfelelően széles sávban hiányzik a lösz alatti vízzáró réteg. Helyette finomhomokos iszap, iszapos finomhomok és nagyobb vízáteresztő képességű laza homok helyezkedik el. Ezen a területen a csapadékvíz a felszínről közvetlenül a laza homokba szivároghat és így természetszerűleg itt van a legerősebb talajvízáramlás. Éppen ezért alakult ki itt a Matty-ér vízrendszere. Az óholocénban kialakult medrét már jórészt betöltötte a bemosott futóhomok, a lösz és az iszapréteg, de kanyargós mélyedése a felszínen még ma is jól észrevehető.

A délkelet—kiskunsági táj felszíni viszonyait nyugatról és északról keletre, a Tisza felé való lejtés jellemzi. A szintkülönbségek csekélyek és éppen ezért a tájképi jelleg síkságinak mondható. Mindez azonban nem zárja ki a változatos formaviszonyokat. A mozgalmas térszint mi sem jellemzi jobban, mint a buckasorok, semlyékek, apró hágók, szikes tómedencék váltakozása.

A táj legjellemzőbb formái a futóhomok buckák és a mésziszapos semlyékek. Általánosan elterjedtek az északnyugat—délkelet irányban sorakozó hosszú, párhuzamos, 2—4 m magasságú buckavonulatok, melyek között apró lefolyástalan medencék, semlyékek helyezkednek el. A buckákat a rohamokban fújó közép-erős szél akkumulációs munkája hozta létre. A buckák barkán típusúak és félhold vagy pajzs alakúak. Magasságuk a decimétértől

2. ábra. Szatymaz környéke földtani szelvénye (Miháltz I. után)

az 1 méterig terjed, de átt gyakoriak a 2—4 m-es szintkülönbségek. Kerülettük 1—2 km-t ér el.

A homok apró szemű és gyakran löszös. A 0,5 mm, 1 mm nagyságú részek teljes hiánya arra vall, hogy a homokot a Duna árterületéről a szél szállította ide. Ezt igazolja az a tény is, hogy a homokszemek nagysága nyugat felé fokozatosan növekszik. A 0,25 mm-nél nagyobb szemnagyságú homok is csupán 0,53 %-ot képez. A világos sárgásbarna szín, a magas muszkovit tartalom a típusos fűtőhomokra jellemző. A 0,1 mm-nél nagyobb szemcse-nagyságú homok adja a legnagyobb tömeget (61,9 %). Erősen kvarc- és csillámdús. A sárga színe lösztartalomra vall. A 0,1 mm-nél kisebb alkatrészek 37,5 %-ot képeznek. Világossárga színűek. Ez a rész tartalmazza a mezőgazdasági szempontból legértékesebb iszapállományt. Jellemzi a gyors felmelegedés és az erős fényvisszaverőképesség. E tulajdonságánál fogva gyümölcs- és szőlőkultúrák számára különösen kedvező.

A délkelet—kiskunsági táj homokjában a kvarc, muszkovit és az amfibol a legnagyobb tömegű. Jóval kevesebb a magnetit, kalcit, biotit és az augit előfordulása. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni a világos színű kvarc, földpát és az ingadozó mennyiségű karbonátok jelenlétét, valamint a sötét színű, ún. »élő« ásványok összetételének arányát. A holt és élő ásványos részek összetétele a legkedvezőbb területünk északnyugati részén, Csengele határában, ahol 16,7 : 83,3 az arány. Szatymazon már kedvezőtlenebb (9,6—90,4), míg a legrosszabb Kiskundorozsmán, ahol a fekete alkotórészek aránya 2 % alá süllyed (1,95—98,5).

Délkelet-Kiskunságot határozott szárazföldi éghajlat jellemzi. A szélsőségsége az alacsony tengerszintfeletti magasság következtében még csak fokozódik, bár nem ez az ország legszélsőségeesebb területe. A kedvezőtlen hatások elsősorban a hosszantartó nyári szárazságban, a ritkán adódó alacsony téli hőmérsékletben, és a kora tavaszi fagyokban jelentkeznek. Míg a nyári szárazság a viszonylag magasan álló talajvíz következtében a homoki gyümölcsstermesztésre kevéssé hat ki, addig az erős téli és kora tavaszi fagyok olykor nagy kárt tesznek a gyümölcsfaállományban és erősen csökkentik az évi termést.

A Duna—Tisza közén végzett mérések alapján megállapítható, hogy minden 3—4 évben van némi fagykár, de csak a második, harmadik fagykáros esztendő hat pusztítóan a faállományra. A fiatalabb fák még az erősebb fagyokkal szemben is nagy életerőt mutatnak, de a kiöregedőben levők szövetei már kevéssé ellenállók és ilyenkor kipusztulnak. A termés alakulására főleg a késő tavaszi fagyok hatnak kedvezőtlenül. Az őszi-barack bimbó korában még -5°C -ot is elvisel, de kinyílt állapotban már a kisebb talajmenti fagyok is kárt okozhatnak. A gyommentes és nem frissen kapált talajokon a fagyveszély kisebb.

A fent említett kedvezőtlen hatások ellenére a terület sajátos magas hőmérséklete, hosszú napfénytartama előnyösen hat a gyümölcsstermesztésre.

Az évi középhőmérséklet $11,3^{\circ}\text{C}$. A nyár meleg (júliusban $22,6^{\circ}\text{C}$), a tél pedig enyhe (-1°C). A nagy hőingadozás a tél és a nyár (az évi kilengés $22-23^{\circ}\text{C}$), valamint a nappalok és az éjszakák között. A terület

igen nagy értéke az évi 2000 órát meghaladó magas *napfénytartam* és a 3200 C° felett levő *hőösszeg*.

A gyümölcsstermesztésben különösen jól érvényesülő napsütéstartam értékét növeli a csekély felhőmagasság és a napsütéses órákban nem szereplő szórt fény. Ez utóbbi különösen jól érvényesül a világos színű talajjokon. Másutt a tagoltabb domborzat és a lejtőviszonyok befolyásolják az előnyös mikroklíma kialakítását.

A mezőgazdasági termelésre az előbb említett hőmérsékleti és egyéb tényezők mellett kedvezően hat a *hosszú tenyészeti időszak*. A 20 C°-on felüli középhőmérsékletű napok száma eléri a 77-et. A május—szeptemberi fő tenyészeti időszak alatt a növények 1237 napsütéses órában részesülnek. A tartós meleg őszi (az októberi középhőmérséklet 11 C° felett) előnyösen hat a fák nedvkeringésére és a szövetek beérlelésére.

Az évi *csapadék* mennyisége 586 mm. Évről évre azonban nagy ingadozások is előfordulnak. Pl. 1907-ben csak 348 mm, míg 1940-ben 967 mm-t mértek. A csapadék a gyümölcsstermesztésre általában elegendő, csupán a hosszantartó alacsony nyári relatív páratartalom és a csekély felhőzet érvényesül olykor előnytelenül. A viszonylagos csapadékszegénység elsősorban a szántóföldi növénytermesztést érinti károsan. A nyári csapadékmennyiség 50 éves átlaga 320 mm. De a valószínűségi adatok azt mutatják, hogy a mezőgazdasági termeléshez szükséges nyári esőmennyiségre nem minden évben lehet számítani. Éppen ezért a szántóföldi növénytermesztés területén, ahol erre mód kínálkozik, az öntözés kiterjesztése fontos feladatként jelentkezik. Szükségességét csak fokozza, hogy még kedvező évi csapadékmennyiség esetében is gyakori az időleges esőhiány, ami a növények szakaszos fejlődését hátráltatja.

A levegő *relatív páratartalma* januárban a legmagasabb, míg a nyári hónapokban fokozatosan csökken, majd ősszel ismét emelkedik. Évi értéke kb. 75 %. Mivel a talajfelszín közelében jobban csökken a levegő relatív páratartalma, ez a szántóföldi növénytermesztésre előnytelen, de kevésbé hat a gyümölcsstermesztésre. A légnyomás is télen a legnagyobb, míg nyáron a legkisebb.

A terület borultságát vizsgálva megállapítható, hogy a nyári évszakban az égbolt 50 %-a sincs felhővel takarva. Augusztusban a legderültebb (40 %-on aluli), de szeptember és október is eléggé derült. Csupán október második felében van 50 %-nál nagyobb borultság.

A szél különösen sokat szerepelt a táj felszíni formáinak kialakításában. A szél pusztító hatása elleni védekezés vezette az embert a homok megkötésére. A mezőgazdasági kultúra megteremtésével pedig új fejezet nyílt a természet romboló erőinek megfékezésében. A szél átlagsebessége kicsi. A legtöbb viharos szél áprilisban van. Ezek a szelek elősegítik a talaj kiszáradását és különösen a szántóföldi növénytermesztésre hatnak károsan. A szélirány gyakoriságában a déli, északi, majd a nyugati és északkeleti a sorrend. Kedvező jelenség, hogy az északias szelek nyáron, míg a déliesek télen gyakoriak, és ezzel némi kiegyenlítő hatást idéznek elő a nyári forrósággal, illetőleg a téli hideggel szemben.

A *vízrajzi viszonyok* mindenkor fontos tényezőként szerepeltek a délkelet-kiskunsági tájban. Annak ellenére, hogy a vizek lefolyását az ember

évtizedek során sokat szabályozta, napjainkban mégis elsőrendű természeti-földrajzi tényezőként jelentkezik a környező területekkel való komplex vízgazdálkodás megoldása. A múltban ha kevés volt a víz, a termelést befolyásolta, máskor az északi területekről lezúduló víztömegek csak a felszínen találtak lefolyást és az ár pusztítása vetette vissza a terület gazdasági fejlődését.

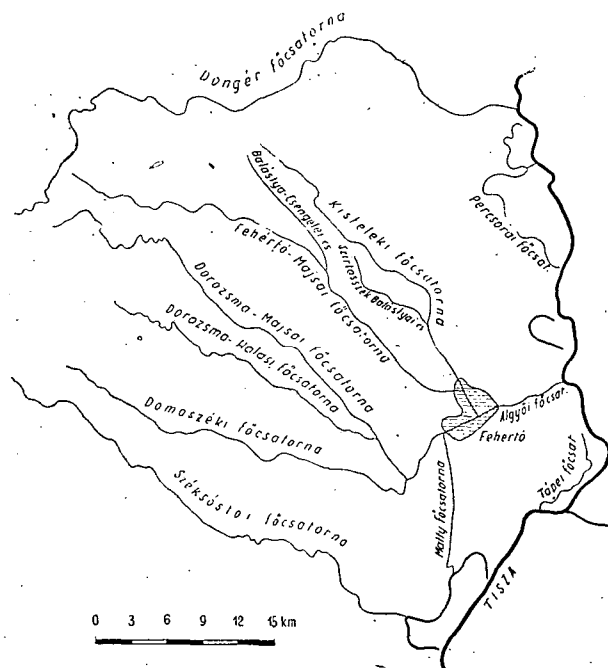
A csekély mértékű lejtésviszonyok mellett a vizek mozgása különösen lassú volt a múltban, amikor még hiányzott a megfelelő belvízlevezető rendszer. Különböző vízerek ugyan átszelték a területet, de csekély volt a medrük és így a víz legnagyobb része a felszín alatt mozgott. A természetes lefolyás kanyargásai különösen lassúvá tették a vízmozgást. Hozzájárult ehhez az is, hogy a nyáron kiszáradó medreket a futóhomok rendszeresen betemette. A Fehértó mint vízgyűjtő nem mindenkor volt elegendő a Duna—Tisza köze északi részeiről lezúduló víztömegek felfogására. Többször előfordult, hogy a vadvizek árja Szegedet is veszélyeztette. 1871-ben a Fehértó az egész tiszai árteret elöntötte és a várost gátakkal való védekezésre kényszerítette. 1881-ben a budapesti vasúti töltés és az időközben megépült szegedi körtöltés között csak hajóval lehetett közlekedni. Így mindinkább időszerűvé vált az egységes belvízszabályozás megvalósítása és a Fehértó felesleges vizének a Tiszába való juttatása. Ez utóbbi feladat az Algyői-főcsatorna megépítésével valósult meg.

A belvízszabályozások során pedig a Duna—Tisza köze északi területeiről lezúduló vizek felfogására és a legrövidebb útvonalon a Tiszába való vezetésére ún. övcsatornákat létesítettek. Kecskemét—Kiskunmajsa—Kiskunhalas közti terület vizeit a Döngér-csatorna gyűjti össze. Ettől délre fekvő terület erózióbázisa viszont a Fehértó. Ide a vizek a fehértó—majsai főcsatornán — melyhez a balástya—csengelei és kisteleki főcsatorna csatlakozik —, közvetlenül jutnak a Fehértóba. A dorozsma—majsai és a dorozsma—halasi főcsatorna csatlakozik a Fehértó—Matty főcsatornához és így kapcsolatot tart a Fehértóval, valamint a Szentmihálytelek mellett a 90. számú átvágással holtággá lett, ún. Holt-Tiszával (3. ábra).

Az Algyői-főcsatorna és a Matty-főcsatorna általában biztosítják a belvizek Tiszába való levezetését. A területre esetlegesen rázúduló vadvizek, amennyiben nem nyernek gyors levezetést, károsan hatnak a gyümölcs-termesztésre. A levegőtől elzárt talajban ugyanis a fák rövidesen kipusztulnak. A kedvezőtlen hatáshoz járul, hogy a vadvizek és az aszály gyakran periodikusan váltakoznak.

Érdekes megvilágítani, hogy mi okozza ezen a területen a még ma is visszatérő vadvizeket. A vadvizek jelenléte a Duna—Tisza köze földtani és morfológiai viszonyaival magyarázható. A két árter közötti 80—100 km széles területen gyakoriak az olyan 60—70 m-es kiemelkedések, melyek tetejét legtöbbször homok borítja. A homok, mint ismeretes, csaknem az összes csapadékot elnyeli és így a felszíni lefolyási koefficiense minimális. Az ilyen területen száraz időszak után a csapadékból négyzetméterenként 4—500 liter víz szinte nyomtalanul eltűnik. A csapadékos esztendőkből viszont a talajból kibuggyanhat a víz és előltheti a homokhátságok között elterülő semlyéket. Ha pedig több csapadékos esztendő követi egymást, úgy az elöntött semlyékek száma is megnövekszik, esetleg füzérszerűen össze-

kapcsolódnak. A meginduló talajvíz ilyenkor az alacsonyabb területek felé keres utat és így bekövetkezik a vadvízkatasztrófa. A Duna—Tisza közéről lezúduló vadvizek a múltban (1879, 1881, 1895, 1917, 1919, 1937, 1941) gyakran a Tisza magas védőgátjaiba és a Szegedet körülvevő körtöltésbe ütköztek. A belvízszabályozás tervszerű végrehajtása azonban napjainkban e kilengéseknek csaknem teljes egészében véget vet.

3. ábra. Délkelet-Kiskunság vízrendszere

A talajvíz szintje szoros kapcsolatban van a domborzat felszínével és lényegében véve követi annak hajlásait [4]. Ez a tény kedvezően hat a gyümölcsstermesztésre, mert a magasabban fekvő területeken is lehetővé teszi a telepítést. Az egészen alacsony részeken viszont az elszikesedéshez vezet. A talajvíz szintje általában 50—300 cm között változik. Tavasszal és erősen csapadékos időben a felszínt is elérheti, míg az aszályos években mélyebben helyezkedik el.

A homoktalajok könnyen átengedik a lehullott csapadékot, de a víz-záró rétegek felett a víz áramlása lassú (5 m/sec.). Mivel az őszi barack gyökérzete erősen oxigénigényes, csak azok a homoktalajok jöhetnek a telepítés során számításba, ahol a talajvíz nem túlságosan magas. A gyökérzónában fekvő pangó víz a levélzet elsárgulására és a fa kipusztulására vezet. Szatymaz, Balástya, Zsombó és Domaszék területén azok a helyek megfelelőek az őszi baracktelepítésre, ahol a talajvízszint 1—3 m. Itt a rendkívül vizes esztendőket eltekintve, vízkár nem fordul elő.

A jelenlegi talajok kifejlődése az utóbbi évszázadra vezethető vissza [5]. A múltban ugyanis a szél és a víz eróziója következtében a már kialakult talajok is elpusztultak. Az utóbbi két évszázadban különösen a szél hatott kedvezőtlenül. Ma a táj legjellemzőbb talajfélésegei a *mezőségi homoktalaj*, *barna homoktalaj*, *szürkésbarna homoktalaj*, valamint a *szikes talaj*. A Tisza ártere felé az öntés és a réti talajok is megjelennek [6], (4. ábra).

A homoktalajok nagyon változatosak. Kis területen aránylag nagy színbeli különbségek adódnak. Jellemzőjük a heves biodinamizmus. A barna és szürkésbarna homoktalajok fejlődése a mezőségi felé irányul. Ez a folyamat állandó humuszanyagok fokozott felhalmozódásával is elősegíthető. Éppen ezért indokolt a nagyobb mennyiségű szervestrágya, esetleg zöldtrágya alkalmazása.

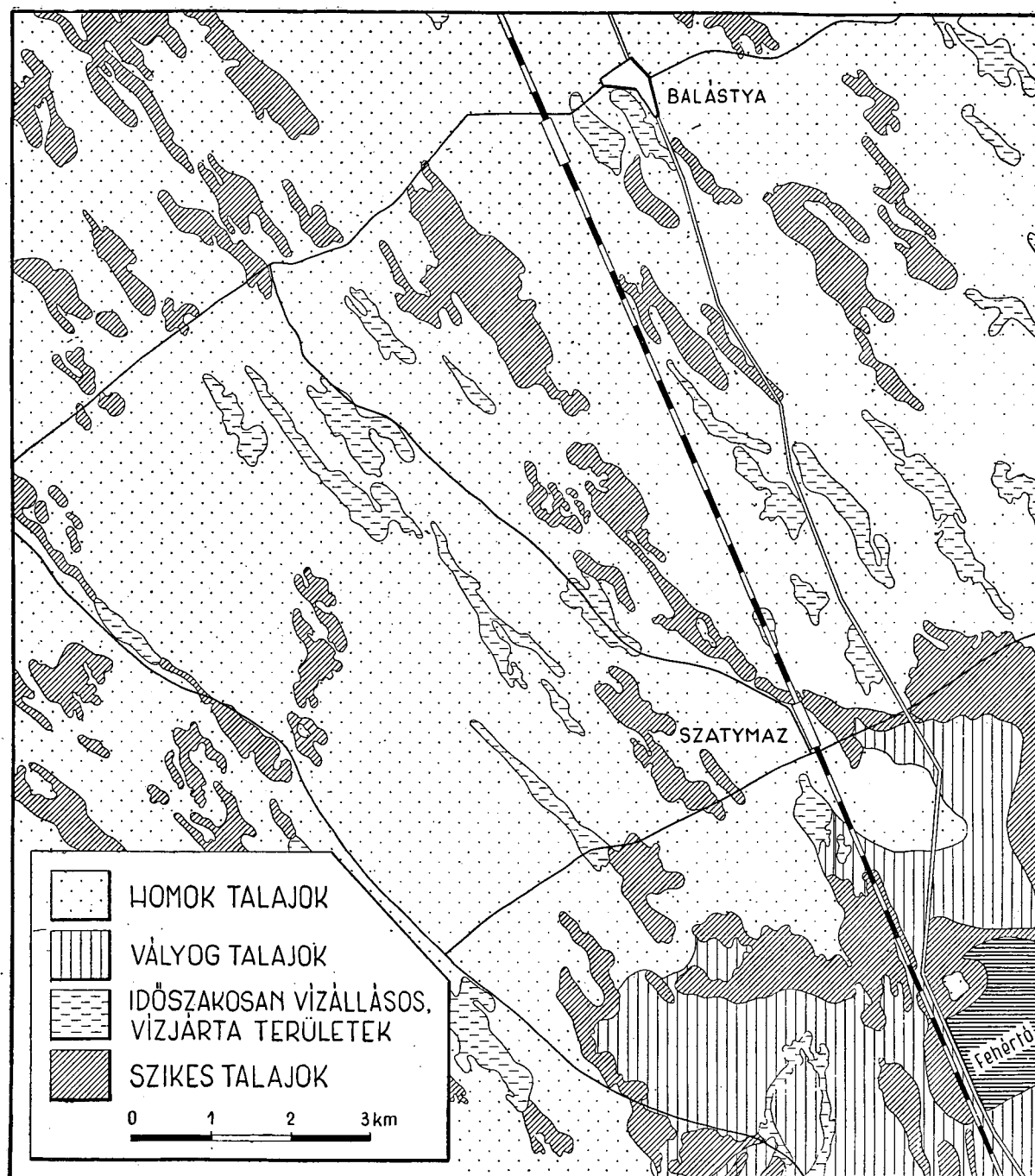
A termőtalaj vastagsága általában 60—100 cm között változik. A gyümölcsfák is főleg ezt a réteget használják fel. Mélyebbre egyrészt a magasabb talajvíz, másrészt az esetlegesen előforduló mészkőpadok miatt nem nyomulnak le. A területre jellemző homoktalajokban az agyagrész nem haladja meg a 10 %-ot. A többi iszapot tartalmazó talajok tömöttebb szerkezetűek, a szél hatásának jobban ellenállnak. Nagyobb a víztárolóképességük, kedvezőbbek a kapilláris viszonyok. Az ilyen homoktalajok lassabban veszik fel a csapadékot, viszont a párolgás és elvezetés révén is csak fokozatosan veszítik el.

Ahol az iszapállomány nagyon alacsony, ott különösen a nyári szárazság idején az erősebb szél hatására megmozdul a homok. Az ilyen talajokon a nagyobb mennyiségű szervestrágya használata vezet jó eredményre. A humusztartalom növelése egyben kedvezően hat a vízfoghatóképességre is.

A gyümölcsstermesztést erősen befolyásolják az altalajviszonyok. Míg az 1—2 m mélységben fekvő réti mészkő megakadályozza a gyökerek mélyebbre hatolását, addig a hasonló szintben fekvő lösz- vagy agyagréteg fenntartja az átszivárgó talajvizet és száraz időszakban biztosítja a homok nedvesség pótlását, és ezzel a növényzet fennmaradását segíti elő.

A sikterületek homoktalajai kötötten homokosak, míg a hátaké homokos szerkezetű. Az alma, szilva számára főleg a lapos fekvésű, nyirkos homoktalajok jöhetnek számításba. Itt a szerkezeti viszonyok még biztosítják a talajlevegő felmelegedését, a finom szemcséjű altalaj pedig a kedvező vízgazdálkodást. A kissé buckás felszín nagyobb inszolációs lehetőségeket nyújt és éppen ezért a kajszai és őszibarack számára előnyösebb feltételeket biztosít. Nem alkalmasak a gyümölcsstelepitésre a szódás barna homoktalajok, mert ezek alatt igen gyakoriak a magasban fekvő mészkőpadok.

Kémiai tekintetben a *gyengén lúgos és lúgos talajok* jellemzők. Ezek levegőgazdálkodása kedvező. Laza szerkezetűknél fogva jól szellőződnék, káros széndioxid tartalmuk pedig csekély. A *humusztartalom* 1,4—4,2 % között változik: A terület legnagyobb részén 2 % körüli értékek vannak. A humuszréteg vastagsága a néhány cm-től a 40—45 cm-ig terjedhet. Amíg a nitrogén- és foszfortartalom közepesnek mondható, nagyobb hiány mutatkozik a káliumból. Az ortoklász földpátok ugyanis, mint könnyen pusztuló káliumdús alkatrészek, könnyen kimosódnak és éppen ezért leggyakrabban a kálium pótlása indokolt.

4. ábra. Szatymaz környéke talajviszonyai

Napjainkban már a gyümölcstermesztők is mind gyakrabban használják a szántóföldi növénytermesztésnél jól bevált Egerszegi-féle réteges aljtrágyázást. Az ilyen trágyázással a homok előnyös tulajdonságai javulnak. Lassul a talaj biodinamikája, fokozódik a gyökérzet fiziológiai aktivitása és megnövekszik a szerves ásványi tápanyag felhalmozódása. A talajszelvény vízgazdálkodása is megjavul. A homokterületek csekély mértékű állattenyésztése azonban nem biztosítja a szükséges szerves trágyát és ezért a gyümölcstermesztők a környező községekből évente kb. 1500—2000 vagon istállótrágyát vásárolnak.

A Délkelet-Kiskunságban mintegy 15 %-ot foglalnak el a meszes, szódás, szerkezet nélküli, ún. »szoloncák« típusú szikesek. Ezek a természetes növényzet és a szikes talajosztályozás szempontjából a III. és IV. osztályba sorolhatók [7]. Rossz vízgazdálkodásúak, alig engedik át a vizet és a levegőt. Száraz időszakban erősen kiszáradnak. Kisebb eső után a felszínen kéreg képződik, míg az erősen felázott felső réteg megduzzad, pépesen szétfolyik, szétkenődik és a víz rajta megáll. Ilyen a helyzet a laposok ún. tocsogóin. Ugyanez a talaj kiszáradva megrepedezik és elszakítja a gyökereket. Nyári időszakban gyakori a felszínen való sókivirágzás is. A szikesekre jellemző a réti mészkőpad képződés. Az ilyen réteg áttörése után a kiásott gödörben a talajvíz szintje gyorsan megemelkedik, mintegy jelezvén, hogy nyomás alatt áll és csak a réti mészkő vízzáró rétege miatt nem tud a felszínre kerülni. Ugyancsak ez a réteg gátolja a csapadékvíz mélybe való szivárgását. Ott, ahol a káros sótartalom 1 %-nál magasabbra emelkedik, hiányzik a növényzet.

A Szatymaz környéki őszibaracktermesztés

A délkelet-kiskunsági homoktalajokon a legkedvezőbb mezőgazdasági ág a gyümölcstermesztés. Erre különösen a meleg nyár, enyhe tél, magas napfénytartam, hosszú tenyészési időszak stb. hatnak előnyösen. Míg az itteni homoktalajok a szántóföldi növénytermesztésre legtöbbször csak kevés sikerrel használhatók fel, addig a gyümölcstermesztésre általában megfelelőek. A termesztést a társadalmi és közgazdasági tényezők is nagymértékben elősegítik. Elég sok gyümölcstermesztésben szakképzett munkaerő áll rendelkezésre és az exportlehetőségek szinte korlátlanok.

Szatymaz környékén az első világháború után kezdetben főleg nyári almaféléket, kajszibarackot termesztettek. Csak néhányan fogtak hozzá az őszibarack telepítéséhez. A kedvező időjárású évek nagyobb lendületet adtak az őszibarack termesztéséhez is és már a 30-as évek elején néhány neves termesztő tűnt ki [8]. Az egyenletesen felfelé ívelő telepítést csak az 1940—41-es évek magas téli és tavaszi vízállásai vetették vissza. Az alacsonyabban fekvő területekről ekkor sok fa kipusztult. A háborús évek ugyancsak nem kedveztek a telepítések számára.

A helyreállítási munkák befejezése után, a kereskedelmi kapcsolatok kiépítésével és a gyümölcstermesztés fellendítését elősegítő 1953. évi párt- és kormányhatározat megvalósításával nagyarányú telepítés bontakozott ki.

A homoki őszibaracktermesztés 1955 után mind nagyobb terméseredményeivel vonta magára most már országos viszonylatban a figyelmet. A termesztők a helyi viszonyoknak legjobban megfelelő nemesítési és telepítési módszereket dolgoztak ki. Különösen eltér a telepítés az országosan használt eljárástól. A Budai-hegyvidék őszibaracktermesztői keserűmandula-alanyon faiskolában nevelik az oltványokat. Ezzel szemben a homokon a mandula helyett nagyszerűen bevált a vadőszibarack. Éppen ezért a mészben szegény homok talajokon már csaknem kizárólag a helyi vadőszibarack alanyokat használják. Csupán a Kiskunság nyugati, mészben gazdagabb löszös talajain (Hajós, Sükösd, Császártöltés környékén) használható továbbra is sikerrel a mandulaalany.

A további eltérés abból adódik, hogy Szatymaz környékén az előcsíráztatott magot végleges helyre ültetik és ott történik a szemzés is. Az állandó helyre ültetett magcsemetére való oltás előnye, hogy az ilyen fa gyorsabban fejlődik, nem szenved az átültetéstől. Egyéves korban megjelennek a termőrügyek és a második évtől kezdve rendszeresen terem. A gyakorlati végrehajtás során az előcsíráztatott mag főgyökerét visszacsípi, miáltal az oldalgyökerrendszer fejlesztésére készítetik a gyümölcsfát. Az ilyen gyökérzet 50—90 cm mélyen szétágazik és elegendő vízhez jut, de nem éri el az esetleg fennálló réti mészköpadot, vagy a túlságosan magas talajvíz szintet.

Megállapítást nyert, hogy az ilyen módon telepített őszibarackosok a fagykárrel szemben ellenállóbbak, gyorsabban fordulnak termőre és élettartamuk hosszabb.

Az őszibarackosok kiterjedése általában csekély. Egy-két kivételtől eltekintve, a néhány száz négyszögöltől az 1 kat. holdig terjed. A fák jelentős része még ma is a szőlők között van. Csak a legújabb időkben létesültek nagyobb zárt gyümölcsösök, de egyéni tulajdonban 2,5 kat. holdnál nagyobb terület ma sincsen. A termelőszövetkezetek keretében csak 1957-ben kezdődött meg az őszibaracktelepítés. Néhány szövetkezetnek, mint a szatymazi Szabadság Mg. Tsz., Lenin Mg. Tsz., azonban már 5—10 kat. holdas termőre fordult telepítése van. A régebbi vegyes gyümölcsösöket azzal a céllal létesítették, hogy amennyiben elfagyna az őszibarack, úgy a szőlő hozzon termést. Az almával való vegyes ültetés is elterjedt. Ez utóbbi megoldás azonban különösen nem bizonyul megfelelőnek, mert az alma nyári permetezése sok kárt tesz az őszibarackosban.

Az üzemi őszibarackosok széleskörű telepítése során csak a tisztaállományú gyümölcsösök jöhetnek számításba, ahol az ültetési távolságot legalább 5×6 m-re kell felemlni.

Az őszibaracktelepítést gondos talajelőkészítési munka előzi meg. Legjobb az egész terület 50—60 cm mélységben való forgatása, esetleg csak a faszorok helye, 150 cm szélességben. Az őszibarackfa fejlődése során a legközeltekintőbb metszési és növényápolási munkát kíván.

Termesztett fajták. A homoktalajon többféle, egymástól eltérő érési idejű őszibarackot termesztenek. Az első gyümölcsöt már június 20 körül szedik, míg a legkésőbbi fajták szeptember közepéig, kisebb mennyiségben a hónap végéig is eltartanak. Az exportszállításokat a kedvező érési idő mellett a gyümölcs színe, zamata is jelentős mértékben befolyásolja. A kül-

földiek legszívesebben az ún. »sárga húsú« gyümölcsöket vásárolják. Jelenlegi őszibarackosaink zöme azonban »zöldes húsú« terem. Az előbbi fajták nagyobb mértékű elterjesztése az exportlehetőségeket tovább növelné.

A Szatymaz környéki homokon országos viszonylatban elsőként válik exportszállításra alkalmassá az őszibarackfaállománynak kb. 15 %-át képviselő *Mayflower*. Nagyobb népszerűségnek fagyérzékenysége miatt nem örvendő. Korai termése azonban nagyon értékes. 1959-ben a felvásárolt gyümölcs kilója elérte a 18—20 forintot.

Az *Amsden* és az *Alexander-korai* csaknem szünet nélkül követi az előbbit. Még egy évtizeddel ezelőtt az *Alexander-korai* érése után a folyamatoság megszakadt, ami kedvezőtlenül hatott a már megindult exportszállításokra. Újabbban azonban már sikerült a tömegtermesztés számára is olyan fajtákat kitenyészteni, amelyek érése középkorai és ma nagyszerűen ellátják a piacot a legnagyobb tömegű őszibarackfajták érési idejéig.

Ilyen a homokon legjobban bevált középkorai fajta a *Napsugár* és a *Cegléd-szépe*. Az utóbbi csak négy éve került Szatymaz környékére és első nagyobb termései 1959-ben jelentkeztek. Nagyszerű kerek gyümölcse kersetté vált. Az érési sorrendben a *Francia győztes* és a *Magyar győztes* következnek. Július 20-tól augusztus 15-ig, csaknem egy hónapon keresztül uralja a piacot a *Szatymazi Ford*, mely nem más, mint a Ford kórainak Szatymazon keletkezett változata. Ennél a nagyszerűen aklimatizálódott fajtánál a fagykár semmivel sem nagyobb, mint a hegyvidéken. Magvaváló, sárga húsú gyümölcse a külföldi piacokon nagyon keresett. (Csehszlovákiába, Németországba, Hollandiába, Dániába, Nagy-Britanniába, Norvégiába és Svédországbá exportáljuk.) A homokon az őszibarackosok 60—70 %-a Forddal telepített. Fő érési idejében kerül a legnagyobb tömegű őszibarack a piacra. A szatymazi felvásárló telep 1959 augusztus első hetén naponta 25—30 vagon őszibarackot vett át. A legnagyobb napi mennyiség pedig meghaladta a 40 vagonot.

Augusztus 15. után az őszibarackexportban határozottan visszaesés áll be. A különböző kései fajták ugyan szeptember közepéig még jól ellátják a hazai piacokat, de a nagyobb külföldi szállításokra már kevéssé nyílik alkalom. A szeptember elején érő gyümölcsök közül legjobb minőségű a *Champion*. E nagybani termesztésre kiválóan alkalmas fajta erős versenytársa lehetne az olasz gyümölcsöknek, de jelenleg még nem rendelkezünk kellő számú fával. Az egyéb kései fajták közül a *J. H. Hale*, *Szatymaz gyöngye* és a *Magyar arany* jönnek számításba.

Az őszibaracktermesztés fejlesztésével kapcsolatos feladatok megoldása

A homoki őszibaracktermesztés nagyobb arányokban való kibontakozása már országos jelentőségűvé vált. A továbbfejlesztés tervszerű megszervezése pedig igen fontos feladat lenne. Ma még a piac kívánalmainak és az értékesítési lehetőségeknek megfelelően minden különösebb irányítás nélkül választják meg a termelők az egyes fajtákat és telepítenek gyümölcsösöket. Fajták nemesítésével és továbbtenyésztéssel is főleg egyéni termelők foglalkoznak. Éppen ezért elengedhetetlennek látszik egy gyümölcsster-

mesztő kísérleti telep felállítása, mely az előbb említett feladatok tervszerű megoldásával eredményesen foglalkozhatna.

A kísérleti telep feladata lenne még a külföldön nagymértékben keresett sárga húsú gyümölcsökre való áttérés biztosítása, továbbá annak megállapítása, hogy melyek a különböző érési időszakoknak legjobban megfelelő fajták. Tenyész kiválogatással növelni kellene a fagyállóképességet, hogy a külföldi piacokon való rendszeres megjelenésükkel állandó helyet biztosítsunk a magyar gyümölcs számára. Kidolgozandó lenne legalább 800—1000 kat. holdas monokulturális őszibaracktelep létesítése, a legújabb telepítési és exportigényeknek megfelelően. Ez nagyon is indokoltnak látszik, hiszen az őszibarack iránti kereslet Európa-szerte egyre nagyobb és ma az exportlehetőségeket még a fokozott termesztés mellett sem tudjuk kielégíteni.

A homoki őszibaracktermesztés növekedését jól kifejezi az utóbbi években vasúton elszállított gyümölcs összesítése:

1951-ben	21 vagon
1952-ben	33 „
1953-ban	38 „
1954-ben	66 „
1955-ben	130 „
1956-ban	35 „
1957-ben	109 „
1958-ban	106 „
1959-ben	495 „

1959-ben a MÉK (Mezőgazdasági Értékesítő Központ) által felvásárolt őszibarackból 251 vagon közvetlenül, 63 vagon pedig ipari feldolgozás után került külföldre.

Az őszibaracktermesztés nagyarányú emelkedése jelentős hűtési, csomagolási és szállítási feladatok megoldását kívánja. Az 1959-ben megépült exportcsomagoló nagymértékben segíti az átvételt, de a hűtési és szállítási problémák még korántsem biztosítottak. A másfélmillió forint beruházással elkészült hűtőház már a jelenlegi igényeket sem elégíti ki. A növekvő terméseredmények esetében pedig a hűtés nem oldható meg. Éppen ezért mielőbb szükségessé válna legalább 20 vagonos hűtőház felépítése. Ez annál is indokoltabb, mert a Szatymazi Ford érési ideje alatt a napi 25—30 vagon gyümölcs átvétele éppen a hűtés és elszállítás nehézségei miatt jelent nagyobb akadályokat. Ennek következtében a termelők egy-egy szállítmány gyümölcs átadására — a legfontosabb nyári munkaidőben — 5—7 órát várakoznak. A gyorsabb átvételt megfelelő hídmerleg felépítése is elősegítené.

Az exportszállítás másik főproblémája a megfelelő mennyiségű jéggel való ellátottság. (Az elmúlt évben még Békéscsabáról is hoztak jeget a vagonok hűtéséhez.) Egy hűtőkocsiba (60 q nettó gyümölchöz) 20—25 q jég szükséges. Ennyi jeget a most megépült kis kapacitású jégüzem még előretermeléssel sem tudta biztosítani. (Megjegyzendő, hogy ugyanakkor hiányzanak a megfelelő tároló vermek.) Éppen ezért a 50—100 km-ről ideszállított jég továbbra is tekintélyes mértékben emeli a kereskedelmi költsége-

ket. A fentiekből világosan kitűnik, hogy a tekintélyes mennyiségű valutát jelentő mezőgazdasági terményünk exportja feltétlenül indokoltá teszi a fokozottabb beruházások mielőbbi megoldását.

A Szatymaz környéki gyümölcsstermesztő tájörzet kialakítása

Az ország mezőgazdasági területeinek szakosítása lehetővé teszi, hogy az egyes tájakon az éghajlati és talajviszonyoknak legjobban megfelelő növényt termesszünk. A Duna—Tisza köze természeti viszonyai a gyümölcs, szőlő és zöldségfélék számára kedvező. Így Kecskemét, Nagykőrös a szőlő mellett a kajszli, nyári alma, paradicsom, uborka jellegzetes területévé vált. Ugyanezek a növények természetesen Szatymaz környékén is sikerrel termesztethők, de a fokozottabb napfényadottság itt különösen az őszibarack számára teremt kedvező feltételeket. Éppen ezért ezen a területen a már történelmi hagyományokkal rendelkező szőlő, kajszibarack és nyári almafélék mellett típusos növényként az őszibarack nagyarányú továbbfejlesztése mutatkozik indokoltnak.

Mivel a csomagolási és szállítási feladatok Szatymazon ma még csak egyféle, azonos időben érő gyümölcs vagy zöldség számára adottak, éppen ezért pl. nem kívánatos szélesebb körben fejleszteni a paradicsomtermesztést. A paradicsom és az őszibarack egyidejű érése mindkét termény szakszerű szállítását akadályozná. Így a jelenlegi keretek között az itt termő paradicsom főleg gépkocsival jut el a szegedi konzervgyár számára.

Nem érdektelen azzal a kérdéssel sem foglalkozni, hogy milyen lehetőségei vannak a homoki őszibarackstermesztő táj kialakításának. A fejlesztéshez elengedhetetlenül szükséges kísérleti telep felállítása a Dél-Magyarországi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet keretében valósulhatna meg. A szélesebb körű szakember képzést — elsősorban a termelőszövetkezetek számára — téli gazdasági tanfolyamok fejlesztésével kellene biztosítani. A felvásárlási és szállítási feladatok megoldását pedig egységes, országos távlati tervezés tenné lehetővé. A Hungarofrucht Külkereskedelmi Vállalat korlátozott beruházásai főleg a távlati követelményeket nem elégítik ki.

Ma még a szőlő- és gyümölcsstermesztés szoros kapcsolatban van egymással. A gyümölcsfák nagy része szőlők között van. Hosszú időn keresztül éppen ez a körülmény nehezítette meg a gyümölcsfaállomány számbavételét. Csupán a most végrehajtott statisztikai adatgyűjtés adott világos képet a faállomány megoszlásáról. Így megállapítást nyert, hogy pl. Szatymazon az őszibarackfa-állomány több mint fele még ma is a szőlők között van.

Szőlők közötti állomány	104 ezer
Árügyümlőcsösekben és házikertekben	83 ezer
Összesen:	187 ezer.

Az újabb gyümölcsösök telepítése esetében a köztes megoldás már nem jöhet számításba. A gépesített szőlőművelés lehetetlenné teszi a gyümölcsfák ültetését. Így a nagyüzemi fejlesztés során a két termesztési ág mindjobban elkülönül, ami a sajátos tájörzet kialakítását nagymértékben elősegíti.

Összefoglalás

1. A délkelet-kiskunsági táj éghajlati és talajviszonyok tekintetében különösen alkalmas az őszibaracktermesztés számára.

2. Az ország többi területéhez képest magas napfénytartam és hőösszeg a világos színű talajokon való visszaverődés során csak fokozódik és éppen ezért a nagy fényigényű őszibarack számára mutatkozik legelőnyösebbnek.

3. A még túlnyomóan köztesállományú gyümölcsösökről fokozatosan át térni az árugyümölcsösök létesítésére.

4. A nagyüzemi őszibaracktermesztés bevezetéséhez kísérleti intézet keretében megállapítandók azok a fajták, melyek a folyamatos érési időszakok biztosítása mellett a homoktalajokon a legjobb eredményt adják. Ugyanakkor a fajtaminőség javítása mellett a fagyérzékenység csökkentésére kell törekedni.

5. Az őszibaracktermesztés fokozott emelkedésével kapcsolatban az áruátvételi, csomagolási és szállítási feladatok megoldása, országos távlati terv alapján mielőbbi beruházásokkal biztosítandó.

IRODALOM

- [1] Mohácsy—Maliga—ifj. Mohácsy: Az őszibarack. Budapest, 1—397, 1959.
- [2] Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben. Magyar Stat. Közl. Budapest, 326, 1938.
- [3] Miháltz, I.: A Tiszavölgy déli részének hidrogeológiai viszonyai. Kézirat. Szeged, 1—8, 1953.
- [4] Rónai, A.: Talajvíz tanulmányok a Duna—Tisza közén. A Földt. Int. Évi Jel. 1952-ről. Budapest, 1—126, 1955.
- [5] Stefánovits, P.: Magyarország talajai. Budapest, 1—248, 1956.
- [6] Korpás, E.—Pálmai, M.: Szeged környékének talajföldrajzi vázlata. Földr. Ért. IV., 77—86, 1955.
- [7] Arany, S.: A szikes talaj és javítása. Budapest, 1—407, 1956.
- [8] Moholi, K.: A gyümölcsstermesztés földrajzi kérdései Csongrád megyében. Föld. Ért. VI., 88, 1957.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ КУЛЬТИРОВАНИЯ ПЕРСИКА; ЕГО КУЛЬТИРОВАНИЕ В ОКРЕСТНОСТЯХ ГОР. САТЬМАЗ

К. Мохоли

Метеорологические и почвенные условия Сатьмаза и его окрестностей особенно благоприятны для выращивания фруктовых деревьев. На этой территории находится культивирование персика самых больших размеров в стране.

Начатое сорок лет тому назад насаждение персика получило особенный размах в последнем десятилетии. Развитие хорошо выражается количеством персика, увезенного из города: оно составляло в 1951 г. 21, а в 1959 г. 495 вагонов. Равномерно возрастающий выход продукции уменьшается повременно только достаточно частыми морозобойнями. Как раз поэтому главное стремление производителей состоит в том, чтобы повышать морозостойчивость различных видов персика.

В связи переходом ко крупно-хозяйственному культивированию большое значение имело бы создание особой исследовательской станции, которая могла бы заниматься вопросами улучшения и акклиматизации. Бесперебойность транспорта можно было бы обеспечить построением холодильника с емкостью в крайней мере для 20 вагонов и льдозавода с дневным производством 10 тонн льда.

GEOGRAPHISCHE GEGEBENHEITEN FÜR UNSERE PFIRSICHPRODUKTION MIT BESONDERER HINSICHT AUF DAS SANDIGE PFIRSICHBAUGEBIET IN DER UMGEBUNG VON SZATYMAZ

von

K. MOHOLI

Die klimatischen und Bodenverhältnisse von Szatymaz und dessen Umgebung sind für den Obstbau besonders geeignet. Hier entwickelt sich die größte Pfirsichproduktion des Landes.

Die vor etwa 4 Jahrzehnten begonnene Anpflanzung hat besonders in den letzten 10 Jahren großen Aufschwung genommen. Auf das Tempo der Entwicklung kann aus der Menge der von Szatymaz gelieferten Pfirsiche geschlossen werden, die in 1951 nur 21, in 1959 dagegen 495 Waggonladungen erreichte. Das gleichmäßige Ansteigen der Fechsungen wird nur durch die auf sandigem Boden häufig auftretenden Fortschäden beeinflusst. Eben deshalb ist es eine der Hauptbestrebungen der Obstbauer, die Frostfestigkeit der Pfirsicharten zu erhöhen.

Im Zusammenhang mit dem Übergang zum Großbetrieb scheint die Er-dichtung eines eigenen Forschungsinstitut angezeigt, das die Aufgabe hatte, sich mit verschiedenen Verfahren der Veredelung und der Akklimatisation zu beschäftigen. Zur Sicherung der ungestörten Lieferung müßten — mit dem Zentrum Szatymaz — zumindest ein Kühlhaus von 20 Waggon Kapazität und eine täglich 10 Tonnen produzierende Eisfabrik errichtet werden.